

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

СТРЕЛЬБИЦЬКА НАТАЛІЯ ЄВГЕНІВНА

УДК 339.97 (043.5)

**ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ СИСТЕМИ РИЗИК-
МЕНЕДЖМЕНТУ ЕНЕРГЕТИЧНИМИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ
КОРПОРАЦІЯМИ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні
відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ТЕРНОПІЛЬ – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Сохацька Олена Миколаївна,
Тернопільський національний економічний університет
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри фінансового інжинірингу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Орехова Тетяна Вікторівна,
Донецький національний університет
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри міжнародної економіки

кандидат економічних наук, доцент
Лук'янова Валентина Вячеславівна,
Хмельницький національний університет
Міністерства освіти і науки України, доцент
кафедри економіки підприємства і підприємництва

Захист відбудеться “21” травня 2009 р. о 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11, корпус 11, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11.

Автореферат розісланий “16” квітня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

О.П. Дудкіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У минулому столітті споживання енергоносіїв у світі зросло в 15 разів, глобальний попит навіть в умовах світової економічної кризи 2007–2009 років практично не зменшується, боротьба за контроль розвіданих запасів та виробництво альтернативних джерел енергії загострюється. Світові енергетичні ринки перестали бути прогнозованими, змінність цін на енергоносії різко зросла як за напрямками, так і амплітудою коливань. Через посилення глобальних дисбалансів у світовому господарстві енергетичні ТНК стали каналами, через які в країну “імпортуються” глобальні ризики та нестабільність. У свою чергу, діяльність країн – імпортерів, експортерів та транзитерів енергоносіїв – сприяє суттєвому підвищенню ризиковості діяльності ТНК.

В Україні ці проблеми актуалізуються через критичну залежність її економіки від поставок енергетичних ТНК, насамперед російських, що призводить не лише до економічних втрат, проблем із енергетичною безпекою, а й у цілому до руйнування позитивного іміджу країни як надійного партнера у зовнішньоекономічній діяльності.

Наукові дослідження з проблем управління ризиками проводяться досить інтенсивно і відповідно оцінюються. Так, за оцінку ризиків при інвестуванні Нобелівську премію з економіки отримали Г. Марковіц, Дж. Тобін, В. Шарп; економічну безпеку в умовах глобалізації досліджували О. Білорус, В. Геєць, Д. Лук’яненко, Є. Майовець, В. Нижник, В. Сіденко; діяльність ТНК – Т. Білоус, І. Гладій, Т. Орехова, О. Рогач, В. Рокоча, Л. Руденко-Сударєва, А. Суботіна; управління корпорацією у ризикових ситуаціях – П. Бернстайн, Т. Васильєв, В. Вітлінський, Ф. Епіфанов, Ю. Єрмольєва, В. Лук’янова, А. Маршал, А. Матвійчук, М. Міллер, А. Пігу, В. Розсоха, О. Сохацька, А. Старостіна, О. Таран, О. Ястремська; формування інтегрованої системи управління ризиками – К. Балдін, Т. Бартон, Х. Бен, С. Воробйов, К. Ентоні, К. Кальп, Д. Камишев, В. Кравченко, Ш. Курманов, А. Лобанов, Х. Майк, М. Маккарті, Т. Найджел, Н. Соколов, П. Уокер, Т. Флін, А. Чугунов, В. Шенкір. Пропозиції щодо впровадження інтегрованого ризик-менеджменту ТНК розробляють провідні консалтингові компанії PriceWaterHouse Coopers, Protiviti, Ernst&Young, KPMG та Deloitte.

Разом із тим у науковій літературі майже відсутні комплексні дослідження проблем формування енергетичними ТНК адекватної реаліям ринку системи ризик-менеджменту в контексті вироблення світових стандартів у цій сфері, покликаних гарантувати видобуток та переробку енергоресурсів без шкоди навколишньому середовищу та конфліктів за джерела їх розміщення.

Актуальність окреслених проблем, їх наукове значення і подальше практичне застосування зумовили вибір теми дисертації, визначили її структуру та зміст дослідження.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах держбюджетних тем кафедри фінансового інжинірингу Тернопільського національного економічного

університету «Впровадження стратегій, технологій та інструментів фінансового інжинірингу у практику управління вітчизняних корпорацій» (державний реєстраційний номер 0107U002609) та «Формування інтегрованої системи ризик-менеджменту в управлінні вартістю підприємств» (державний реєстраційний номер 0106U002699), де авторка розробила розділи «Ризик-менеджмент як складова частина фінансового інжинірингу» та «Методика формування інтегрованої системи ризик-менеджменту в управлінні вартістю підприємств».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є теоретичне обґрунтування та вироблення практичних рекомендацій щодо формування інтегрованої системи ризик-менеджменту енергетичними ТНК для налагодження їх ефективної діяльності в Україні.

Актуальність теми і мета дослідження зумовили необхідність окреслення та вирішення наступних завдань:

- систематизувати теоретичні підходи до управління глобальними ризиками на енергетичних ринках для уточнення їх понятійного апарату;
- виокремити адекватні сучасним реаліям багатосторонні системи управління енергетичними ризиками як результату процесу трансформації ризик-менеджменту ТНК на світових енергетичних ринках;
- виявити основні тенденції світового енергетичного ринку та їх вплив на діяльність енергетичних ТНК;
- запропонувати методичні підходи до ідентифікації глобальних ризиків з метою виявлення системних ризиків, що впливають на ефективність діяльності енергетичних ТНК;
- виявити однорідно-ризикові зони діяльності енергетичних ТНК в межах світової економіки для побудови карти ризиків їх діяльності;
- охарактеризувати особливості бізнес-середовища України для діяльності енергетичних ТНК з метою вироблення пропозицій щодо формування національної моделі взаємовигідної співпраці в енергетичній сфері;
- розробити національну модель співпраці нафтогазової галузі України та енергетичних ТНК для гарантування енергетичної безпеки країни;
- виробити пропозиції, що регулюватимуть діяльність енергетичних ТНК в Україні;
- обґрунтувати напрями становлення інтегрованої системи ризик-менеджменту в енергетичних ТНК в Україні.

Об'єктом дослідження є діяльність енергетичних ТНК в умовах посилення невизначеності світового господарства.

Предмет дослідження – теоретико-практичні аспекти формування інтегрованої системи ризик-менеджменту енергетичних ТНК.

Методи дослідження. У процесі дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: методи аналізу і синтезу, історизму й узагальнення для дослідження теоретичних основ управління ризиками на глобальному енергетичному ринку; системного підходу,

системного узагальнення, фактологічного аналізу для визначення особливостей світового енергетичного ринку в умовах глобальних дисбалансів; економетричні методи регресійного і кластерного аналізів для ідентифікації ризиків діяльності енергетичних ТНК та розроблення “карти ризиків” світового бізнес-середовища за критерієм агрегованої ризиковості; методи індукції та дедукції, структурного синтезу, наукового узагальнення для розроблення національної моделі співпраці вітчизняної нафтопереробної галузі з енергетичними ТНК та визначення напрямів формування інтегрованих систем ризик-менеджменту енергетичних ТНК в Україні.

Інформаційною базою дослідження були: вітчизняні й зарубіжні літературні джерела, дані державних органів статистики, експертні оцінки провідних міжнародних консалтингових компаній, щорічні звіти провідних енергетичних ТНК, інформаційні матеріали міжнародних асоціацій, національних і зарубіжних дослідницьких та рейтингових агенцій, інформаційні дані мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні та виробленні практичних рекомендацій щодо формування інтегрованої системи ризик-менеджменту енергетичних ТНК для гарантування умов стабільного функціонування суб’єктів вітчизняного енергетичного ринку. Основні результати, що відображають наукову новизну дослідження полягають у наступному:

вперше:

- побудовано “карту ризиків” світового бізнес-середовища енергетичних ТНК, представлену кластерами країн за ступенем ризиковості бізнес-середовища в межах світової економіки, що, на відміну від географічної ідентифікації, дає змогу розробляти ефективні системи ризик-менеджменту для певних груп країн;
- розроблено національну модель співпраці нафтопереробної галузі України та енергетичних ТНК, що передбачає формування їх інтегрованої системи управління ризиками із застосуванням сучасних інструментів ризик-менеджменту;
- запропоновано основу національного стандарту інтегрованого ризик-менеджменту щодо співпраці енергетичних ТНК в Україні для стабілізації внутрішнього ринку світлич нафтопродуктів і нафтопереробної галузі;

набули подальшого розвитку:

- підхід до виявлення впливу незалежних показників кон’юнктури світового енергетичного ринку на прибуток енергетичних ТНК за допомогою адаптивної нелінійної сплайнової моделі, яку можна використовувати для ідентифікації майбутніх джерел ризику корпорацій;
- трактування системи ризик-менеджменту транснаціональної корпорації як гнучкої адаптивної системи прийняття управлінських рішень, що передбачає наявність в арсеналі управлінців досконалих методів і

методик їх прийняття та оцінки альтернатив, направлених на упередження наслідків ризикових ситуацій;

вдосконалено:

- трактування глобального дисбалансу, котре автор трактує як вплив соціально-економічних процесів, природних явищ та кліматичних умов на світове господарство, що проявляється у порушенні економічної рівноваги світового ринку загалом і викликає ланцюгову реакцію на міжнародних, національних і локальних ринках;
- визначення глобального ризику як непрогнозованого наслідку протікання певних соціально-економічних процесів і реакції економічних систем на цілеспрямовані дії з боку суб'єктів світового господарства, котрі у конкретний момент формують несприятливе для учасників міжнародного бізнесу середовище;
- напрями застосування енергетичних деривативів як інструментів ризик-менеджменту в практиці вітчизняних та іноземних суб'єктів енергетичного ринку України.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення роботи можуть бути використанні при налагодженні співпраці між вітчизняними та іноземними операторами нафтогазового ринку; при уніфікації стратегій ризик-менеджменту для діяльності енергетичних ТНК на зарубіжних ринках на основі карти однорідно-ризикових груп країн; у практичній діяльності українських НПЗ для забезпечення стратегічного партнерства. Окремі пропозиції автора прийняті до впровадження представництвом ВАТ “Татнефть” в Україні (довідка № 732 від 15. 07. 2008 р.), управлінням адміністративного аудиту Департаменту внутрішнього контролю НАК “Нафтогаз України” (довідка № 256 від 28. 05. 2008 р.), управлінням економічного розвитку Тернопільської міської ради (довідка № 424 від 09. 10. 2007 р.) та використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін: “Управління ризиками”, “Фінансовий менеджмент” і “Менеджмент ЗЕД” (довідка № 126-06/2245 від 25. 12. 2008 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, що викладені у дисертації і виносяться на захист, отриманні автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом власних розробок і розрахунків здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи пройшли апробацію на науково-практичній конференції “Розвиток менеджменту в Україні: реалії, проблеми, перспективи” (м. Житомир, 2004 р.), XX міжнародній науково-практичній конференції – літній школі “Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: міжнародні ринки послуг і Україна” (м. Ялта-Форос, 2005 р.), IV міжнародній науково-теоретичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених “Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть” (м. Тернопіль, 2006 р.), конференції професорсько-викладацького

складу Тернопільського державного економічного університету “Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період” (м. Тернопіль, 2006 р.), IV міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті” (м. Тернопіль, 2007 р.), Міжнародній конференції молодих учених і студентів “Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід” (м. Тернопіль, 2008 р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Міжнародний бізнес та менеджмент: проблеми та перспективи в умовах глобалізації” (м. Тернопіль, 2008 р.), IV Mezinarodni vedecko-prakticka konference “Nastoleni moderni vedy 2008” (м. Прага, 2008 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано в 13 наукових працях (10 опубліковано автором одноосібно), у тому числі 6 статей – у фахових виданнях (з яких 4 одноосібно) і 7 публікацій в інших наукових виданнях і збірниках матеріалів конференцій загальним обсягом 4 д.а. (особистий внесок дисертанта – 3,3 д.а.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, 20 додатків на 54 сторінках і списку використаних джерел із 279 найменувань на 34 сторінках. Повний обсяг роботи становить 246 сторінок, із них 158 сторінок основного тексту, що містить 12 таблиць на 6 сторінках та 49 рисунків на 22 сторінках, із яких 1 таблиця та 1 рисунок займають повну сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету й завдання, об’єкт та предмет дисертаційної роботи, визначено методологічну основу і методи дослідження, обґрунтовано наукову новизну та розкрито практичне значення одержаних результатів.

У розділі 1 “Теоретичні основи управління ризиками на глобальному енергетичному ринку” досліджено теоретичні аспекти ідентифікації ризиків в умовах наростаючих дисбалансів світового господарства, трансформацію підходів ризик-менеджменту на глобальних ринках та міжнародні стандарти управління ризиками як відповідь на виклики глобалізації.

Зокрема зазначено, що посилення диспропорцій і глобальних дисбалансів у світовому господарстві значно загострили проблематику, пов’язану зі стійкістю глобального середовища міжнародного бізнесу. Це підтверджується посиленням уваги до ризиковості умов комерційної діяльності на глобальному ринку з боку таких міжнародних організацій, як ООН, МВФ та ін. Врахування недетермінованості й нелінійності економічних процесів істотно модифікує основні закони загальної економічної теорії, а вплив глобальних загроз змінює підходи до управлінських систем та їх складових. Встановлено, що ризиковою є ситуація прийняття комерційного рішення в умовах глобальних загроз та

дисбалансів на світових ринках, якщо в даний момент часу немає змоги визначити ступінь імовірності настання того чи іншого стану ринку в майбутньому. Таке визначення ризикової ситуації повністю узгоджується з положеннями ризикології і теорії прийняття управлінських рішень. Окрім того, ризиковість бізнес-ситуацій проявляється у певних сигналах ринку, котрі можуть бути визначені через показники: ринкової кон'юнктури, взаємодії ринкових агентів, які опосередковано характеризують їх ставлення до ризику. Слід відзначити, що взаємодія ринкової і соціальної компонент глобальної економіки викликає вторинні ефекти в межах окремих країн. Як результат, глобальні ризики фактично породжені нелінійністю різних соціальних і економічних процесів, що формують глобальну ринкову кон'юнктуру. Тому запропоновано таке трактування: глобальні ризики – це непрогнозовані наслідки певних соціально-економічних процесів і реакції економічних систем на певні цілеспрямовані дії з боку суб'єктів світового господарства, які в певний момент формують несприятливе для учасників міжнародного бізнесу середовище.

Узагальнюючи наукові доробки, запропоновано під глобальним дисбалансом розуміти наслідок впливу соціально-економічних процесів, природних явищ та кліматичних умов, які викликають ланцюгову реакцію на міжнародних, національних та локальних ринках.

Основним завданням ризик-менеджменту як управлінської підсистеми, що реалізовує певну стратегію, спрямовану на розвиток і збільшення вартості корпорації, є нівелювання негативних наслідків та небажаних ефектів від впливу глобальних ризиків на мікро- й макрорівнях. Систематизація різних поглядів дає змогу стверджувати, що під процесом управління ризиками необхідно розуміти систему управлінських рішень, базованих на науково обґрунтованих методах їх прийняття з урахуванням специфіки дії глобальних ризиків і особливостей внутрішнього середовища підприємства та його процесів.

У роботі виявлено такі тенденції у ризик-менеджменті: 1) створення центрів управління ризиками на найвищому ієрархічному рівні; 2) високоякісне репозиціонування ризик-менеджменту та визнання його з боку більшості керівників суб'єктів міжнародного бізнесу невід'ємною складовою управлінського процесу; 3) формування уніфікованих рекомендацій для підприємств певних галузей світового господарства і для конкретних ринків; 4) неможливість формування єдиної схеми і правил прийняття рішень у ризикових ситуаціях для всіх суб'єктів міжнародного бізнесу; 5) інтеграція ризик-менеджменту в управлінські процеси ТНК. У цілому сучасний ризик-менеджмент є однією з конкурентних переваг ТНК, що вимагає його постійного вдосконалення. Встановлено, що результатом еволюції парадигми ризик-менеджменту є перехід від фрагментарної, епізодичної, дещо ізольованої системи управління до інтегрованої системи управління ризиками. Іншим наслідком цієї еволюції стала нова філософія управління ризиками ТНК – “ризик-менеджмент на рівні підприємства” (РПМ чи enterprise risk management

(firm-wide risk management) – ERM) або інтегрований ризик-менеджмент (IPM чи integrated risk management – IRM). Інтегрована система ризик-менеджменту – це така система управління ризиками, яка пристосовує комерційну діяльність під місію та цілі корпорації відповідно до динаміки зовнішнього середовища з урахуванням глобальних ризиків світової економіки. Така система є інтегрованою з огляду на те, що вона характеризується поєднанням усіх бізнес-процесів підприємства з точки зору їх координації, задля уникнення глобальних загроз у певні моменти часу

Спостерігається тенденція щодо активного розроблення уніфікованих систем ризик-менеджменту, а з іншого боку практика свідчить про неможливість використання стандартизованих рішень у процесі динамічного управління в сучасному глобальному середовищі. Незважаючи на велику кількість емпіричних доказів і практичних прикладів, енергетичні ТНК й надалі неспроможні вчасно реагувати на нові глобальні ризики.

Для систематизації знань про вибір в умовах ризику й розроблення заходів управління ризиком, урядами ряду країн у співпраці з профільними організаціями були розроблені національні стандарти управління ризиками, серед них варто виділити стандарти Австралії та Нової Зеландії (AS/NZS 4360:1995, 1999, 2004, 2006), Канади (CAN/CSA-Q850-97), управління ризиком у галузі захисту здоров'я і навколишнього середовища Агенції охорони навколишнього середовища США (EPA 40CFR68), Південної Африки (King I REPORT–1994, King II REPORT–2002). Слід відзначити, що всі стандарти ризик-менеджменту не є імперативними, відповідно, відсутні механізми державного чи іншого впливу на ТНК для забезпечення їх впровадження. Розуміючи серйозність загроз глобальних дисбалансів та їх наслідків, уряди різних країн змушують і стимулюють фахівців до розроблення стандартів управління ризиками. Дані стандарти є скоріше рамками, в межах котрих кожна корпорація як суб'єкт міжнародного бізнесу розробляє власну, унікальну концепцію ризик-менеджменту і формує специфічну систему управління.

У розділі 2 “Сучасні системи ризик-менеджменту енергетичних транснаціональних корпорацій” проаналізовано особливості функціонування світового енергетичного ринку в умовах глобальних дисбалансів та підходи до ідентифікації ризиків енергетичних ТНК, що зумовило побудову “карти ризиків” світового бізнес-середовища. Зокрема встановлено, що темпи економічного зростання, приріст населення, динаміка споживання і специфіка процесів внутрішнього накопичення в різних країнах світу, а також науково-технічний прогрес і глобальні зміни клімату належать до основних факторів, що спричиняють специфіку глобального вектора розвитку енергетичних ринків. Сформульовано висновок про те, що джерелом нестабільності глобального енергетичного ринку є суперечливі інтереси енергетичних ТНК, з одного боку, та неадекватне пристосування їхньої поведінки до середовища, породжене тими самими ризиками, – з іншого.

У нафтогазовому секторі продовжують домінувати транснаціональні вертикально-інтегровані корпорації BP, Shell і ChevronTexaco й великі

національні нафтові корпорації – Aramco та Nigerian National Oil Company. Переорієнтовуючись на нові напрями бізнесу, BP й інші лідери нафтогазового ринку зменшують чи консервують свою присутність на нафтовому ринку та розширюють діяльність у сферах, що раніше належали тільки енергетичним концернам. Отже, сучасні нафтогазові ТНК, котрі паралельно займаються відновлювальною енергетикою, вже не просто нафтогазові, а енергетичні корпорації.

Темпи розвитку світової економіки вважають основним індикатором попиту на нафту, однак упродовж останнього часу у взаємозв'язку останніх є відхилення. Протягом 30 років інтенсивність нафтоспоживання, тобто кількості нафти, необхідної для виробництва одиниці ВВП, в західноєвропейських країнах зменшувалась у середньому на 2,3% за рік і до 2005 р. зменшилася більше ніж на 50% – до 0,46 бар. нафтового еквівалента (н. е.) на виробництво продукції вартістю 1000\$. У країнах, що розвиваються, нафтомісткість економіки зменшується, але повільніше. Значно зменшилась інтенсивність нафтоспоживання в економіці Китаю. Країни колишнього СРСР і ОПЕК, які володіють значними запасами нафти, демонструють найбільшу затратність: показники нафтомісткості виробництва тут є вищими, ніж у середньому в світі.

Глобальний нафтовий ринок розвивається за синусоїдою, однак таку амплітуду циклічного коливання цін, як у 2007–2008 рр., учені спостерігали вперше. До 2001 р. цінові коливання на ринку залежали від параметрів глобального попиту та глобальної пропозиції, а в нинішньому циклі об'єктивних причин для тривалого зростання цін на нафту не було. Однак збільшення певних категорій витрат та підвищення політичних ризиків вплинули на структуру ціни нафти.

Проблема спаду світових цін на нафту дуже гостро окреслилася перед енергетичними ТНК. Якщо раніше вони отримували надзвичайні прибутки (наприклад, у 2007 р. “Lukoil” зафіксував 90% зростання), то нині, крім світового спаду цін на нафту, компанії мають розраховуватися з десятками мільярдів доларів боргів.

Аналіз свідчить про те, що у 2020–2025 рр. відбудуться значні зміни у світовому видобуванні нафти: темпи приросту добування переростуть із “позитивних” у “негативні”: Це означатиме, що світова нафтова промисловість із фази зростання перейде у фазу спаду обсягів добування. Світовий ринок енергоносіїв перестав бути прогнозованим, а це, у свою чергу, означає, що ризики для ТНК зростатимуть. Не виробляючи дієвих систем управління ними, корпорації позбавляють себе перспектив залишитися на даному ринку.

Ризики глобального енергетичного ринку мають дуальну природу, а саме мікро- і макроскладові, що органічно взаємодоповнюють одна одну і характеризуються ефектом синергізму. Тобто, має йтися про визначення й однозначну ідентифікацію можливостей впливу ТНК на ці складові з урахуванням того, що самі собою ТНК – джерела ризику та об'єкти ризикової ситуації. Дослідженням глобальних ризиків займаються міжнародні і

національні організації, наприклад, Global Insight, Citigroup, Marsh&McLennan Companies (MMC), Swiss Re й Wharton School Risk Center і т. д.

Для ідентифікації майбутніх джерел ризиків для енергетичних ТНК запропоновано модель, яка побудована за допомогою інструментів Data Mining програмного пакета STATISTICA 6.0. Використана адаптивна нелінійна сплайнова модель дала змогу виявити вплив незалежних змінних на результуючу змінну (прибуток ТНК) за даними на семирічному часовому горизонті. Незалежні факторні змінні моделі, відображені в табл. 1, є джерелами системних ризиків.

Таблиця 1

Виявлені джерела системних ризиків світової нафтогазової галузі та сила їх впливу

Джерела системних ризиків	Сила впливу
Обсяги споживання нафти	29,16300
Щорічна зміна у % світового реал. ВВП	1,494113
Ціни на природний газ у Великобританії	2,372603
Ціни на сиру нафту в країнах ОСЕР	4,077586
Обсяги видобутку газу	73,10093
Ціни на нафту марки Brent	24,44389
Ціни на нафту марки West Texas	25,93179

Побудовано регресійні поверхні залежності прибутків 11 провідних енергетичних корпорацій світу від ідентифікованих джерел структурних ризиків ринкової природи. На рис. 1 зображено таку поверхню для корпорації British Petroleum.

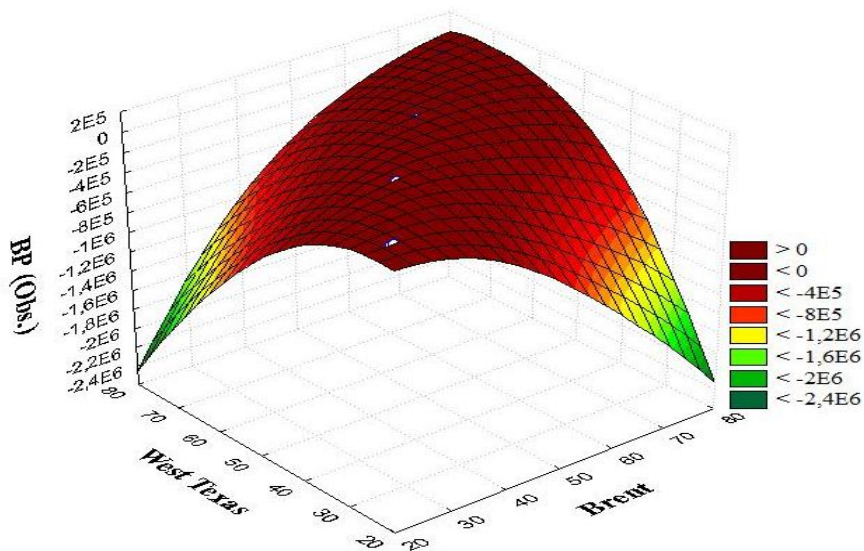

Рис. 1. Регресійна поверхня залежності прибутку BP від цін на нафту марок West Texas та Brent.

Нафтогазова галузь практично у всіх країнах характеризується високим рівнем монополізації, а провідні енергетичні корпорації тісно пов'язані з державними органами влади і є, у певних випадках, джерелами політичного ризику. При оцінці майбутніх інвестицій у певну країну енергетична

корпорація має оцінити та обрати методи управління політичними ризиками разом із геологічними, екологічними і ринковими ризиками. Політичний ризик не є результатом дії певної політичної системи у приймаючій країні і не є характерною рисою лише для країн третього світу. Головне завдання при ідентифікації політичних ризиків – зниження гостроти невизначеності та передбачення можливих негативних економічних наслідків.

У дисертації побудовано “карту” світу – групуванням країн за ступенем ризиковості бізнес-середовища для енергетичного міжнародного бізнесу, а не географічною ознакою, як це практикують міжнародні консалтингові й аналітичні корпорації. У процесі побудови цієї карти використано значення ймовірностей глобальних ризиків у країнах світу, встановлені міжнародною консалтингово-аналітичною корпорацією Global Insight. Використавши середні значення ймовірностей п’яти ризиків, визначених Global Insight за роками на дев’ятирічному часовому проміжку, засобами кластерного аналізу за алгоритмом *k-середніх* програмного пакета STATISTICA 6.0, отримано сім кластерів країн, які за середнім значенням цих ризиків у кластерах суттєво відрізняються між собою (рис. 2).

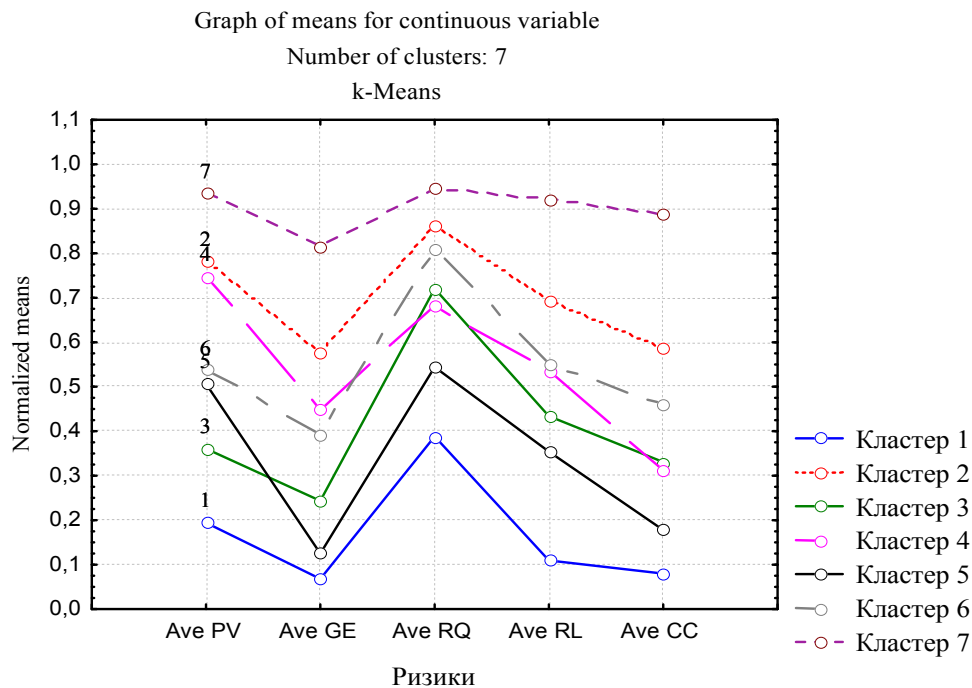

Рис. 2. Значення середніх ймовірностей політичних ризиків за кластерами.

Частки кількості країн світу за кластерами представлено на рис. 3, з якого видно, що від загальної кількості країн світу 40% мають найвищу глобальну структурну ризиковість і лише 6,96% – найнижчу ризиковість бізнес-середовища для міжнародного енергетичного бізнесу. Україна належить до 4-го кластеру, який має середній ступінь глобальної ризиковості політичного середовища для міжнародного енергетичного бізнесу. Даному кластеру відповідає найвищий за силою впливу рівень ризику політичної нестабільності й неефективності державного управління. Варто зазначити, що такі ризики як

недєвїсть управлїння, недотримання норм права та корупцїя мають значення нижче вїд середнього.

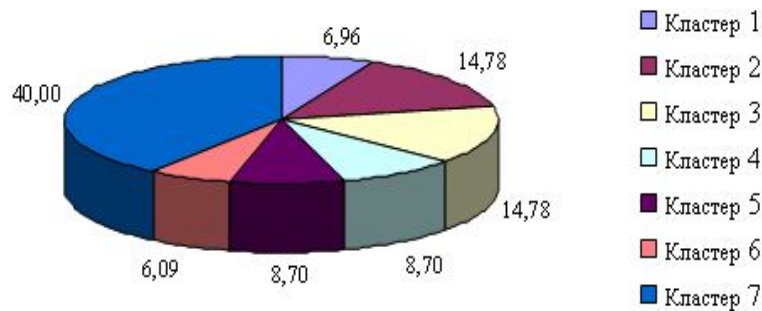

Рис. 3. Частки країн за кластерами однорїдностї показника ризиковостї бїзнес-середовища.

Запропонована “карта ризиків” свїтового бїзнес-середовища енергетичних ТНК дає змогу розробляти унїфікованї стратегїї ризик-менеджменту, вибрати методи та інструменти управлїння ризиками за кластерами країн. Це дасть змогу енергетичним ТНК гнучкїше пристосуватися до рїзних аспектів і особливих умов полїтичного середовища країн-реципїєнтів, країн-їмпортерів та експортерів з меншими витратами на управлїння ризиками і, вїдповїдно, розширити свої сфери дїяльностї без втрати прибутковостї дїяльностї, навїть на початкових етапах входу на нацїональнї ринки.

У роздїлі 3 “Формування систем ризик-менеджменту енергетичних ТНК в Україні” визначено особливостї дїяльностї енергетичних ТНК в Україні, запропоновано нацїональну модель спївпрацї вїтчизняної нафтогазової галузї та енергетичних ТНК і напрями формування їнтегрованих систем ризик-менеджменту в енергетичних ТНК в умовах їх дїяльностї в Україні.

Незважаючи на те, що Україна має певний потенцїал видобувних та вїдновлювальних джерел енергїї, структура внутрїшнього попиту країни на енергоносїї і надалї залишатиме її заручником їноземних постачальникїв, особливо нафтогазових ТНК. Для розроблення пропозицїї щодо формування ефективного середовища ризик-менеджменту енергетичних корпорацїї запропоновано розглядати їх в узагальненїї їєрархїчнїї системї ризиків країн-їмпортера енергоресурсїв.

У роботї видїлено характернї риси дїяльностї їноземних енергетичних ТНК в Україні: експансїя; встановлення контролю над ринком; реалїзацїя лише власних їнтересїв; покриття збиткїв вїд ризикїв за рахунок споживачїв та вїтчизняних НПЗ. Полїтика експансїї нафтогазових ТНК з залученням значних кредитних ресурсїв може в перспективї негативно позначитися на роботї українських НПЗ та внести невизначенїсть у дїяльнїсть українських виробникїв і споживачїв нафтопродуктїв. Аналїз дїяльностї їноземних ТНК на ринках приймаючих країн свїдчить, що етап експансїї, який спостерїгається в Україні нинї, характеризується несформованїстю і недосконалїстю управлїнських систем, зокрема ризик-менеджменту. Тому на даному етапї першочергове

завдання іноземних енергетичних ТНК – формування адаптованих до внутрішніх умов країни, зокрема України, інтегрованих систем ризик-менеджменту. З огляду на запропоновану “карту ризиків” світового бізнес-середовища для енергетичного міжнародного бізнесу така пристосована до умов України інтегрована система ризик-менеджменту буде повністю придатною для застосування до країн, що належать до одного з Україною кластера. Для стабільного функціонування іноземних ТНК в Україні та з метою мінімізації негативних ефектів від їх діяльності вони мають впровадити інтегровану систему ризик-менеджменту, яка відповідатиме стратегічним орієнтирам України. Тобто, йдеться про розроблення заходів державного регулювання діяльності нафтогазових ТНК, присутніх на ринку в частині видобування, переробки та гуртово-роздрібної торгівлі світлим нафтопродуктами.

Для формування вітчизняного середовища інтегрованих систем ризик-менеджменту ТНК необхідно сформувати бази даних про вплив внутрішніх і зовнішніх подій на енергетичний ринок країни. Наступним кроком має стати формування інституційного забезпечення для ідентифікації та оцінки структурних ризиків країни у контексті глобальних загроз і дисбалансів світового господарства на базі Міністерств економіки, фінансів, Державного комітету статистики й наукових установ та організацій та розробка національного стандарту інтегрованого ризик-менеджменту як для іноземних, так і для вітчизняних великих нафтогазових компаній, котрий має бути імперативним, тобто обов’язковим до впровадження при діяльності на внутрішньому ринку для гарантування енергетичної стабільності та безпеки країни. Як основу розроблення національного стандарту інтегрованого ризик-менеджменту запропоновано такі його складові: сертифікація процедур ідентифікації й оцінки ризиків; розроблення класифікації основних ризиків нафтогазового бізнесу в Україні; законодавче закріплення та чітка детермінація фінансових інструментів ризик-менеджменту; розроблення стандартизованих форм звітності щодо застосування фінансових деривативів як інструментів сучасного ризик-менеджменту для нафтогазових ТНК та вітчизняних НПЗ; постійний моніторинг фінансової діяльності та ефективності застосування інтегрованого ризик-менеджменту; наявність мікро- і макрорівневих компонент інтегрованої системи ризик-менеджменту енергетичних ТНК в Україні.

В умовах неефективності цінового прогнозування та збільшення ймовірностей повернення в будь-який момент світової цінової кон’юнктури ринку нафти в протилежний бік, великого значення набуває хеджування цінових ризиків за допомогою таких фінансових інструментів, як форвардні, ф’ючерсні та опціонні угоди; сировинні та базисні свопи; сировинні кредити; сировинні облігації. Українські НПЗ повинні укладати ф’ючерсні контракти на необхідну кількість нафти за одночасного укладання ф’ючерсів на нафтопродукти з іноземними енергетичними ТНК, що дасть змогу сформувати локальний ринок повного контанго. Крім того, рекомендовано вітчизняним НПЗ використовувати довгі хеджі для захисту від можливого підняття цін на

сировину і для фіксування своїх витрат. Використання такої моделі співпраці українських НПЗ з ТНК, що діють на українському ринку і є здебільшого продавцями нафти, забезпечить безперерйну роботу й прибутковість вітчизняних НПЗ та ринку роздрібних продажів. У національній моделі співпраці нафтогазової галузі України та енергетичних ТНК пропонується передбачити застосування сировинних свопів – позабіржових фінансових інструментів. У нашій країні доцільно створити національного своп-дилера, який обслуговуватиме іноземні ТНК й українські НПЗ. У дисертації запропонована схема реалізації свопових угод для українських НПЗ за їх співпраці з іноземними ТНК з приводу поставки і переробки нафти.

Із позиції ризик-менеджменту енергетичних ТНК при їх діяльності в Україні можуть бути використані всі інструменти фінансового інжинірингу, але для захисту стратегічних інтересів нашої країни слід забезпечити контроль за їх застосуванням із боку уряду для унеможливлення спекулятивних дій.

Процес формування інтегрованих систем ризик-менеджменту енергетичних ТНК в Україні показано на рис. 4.

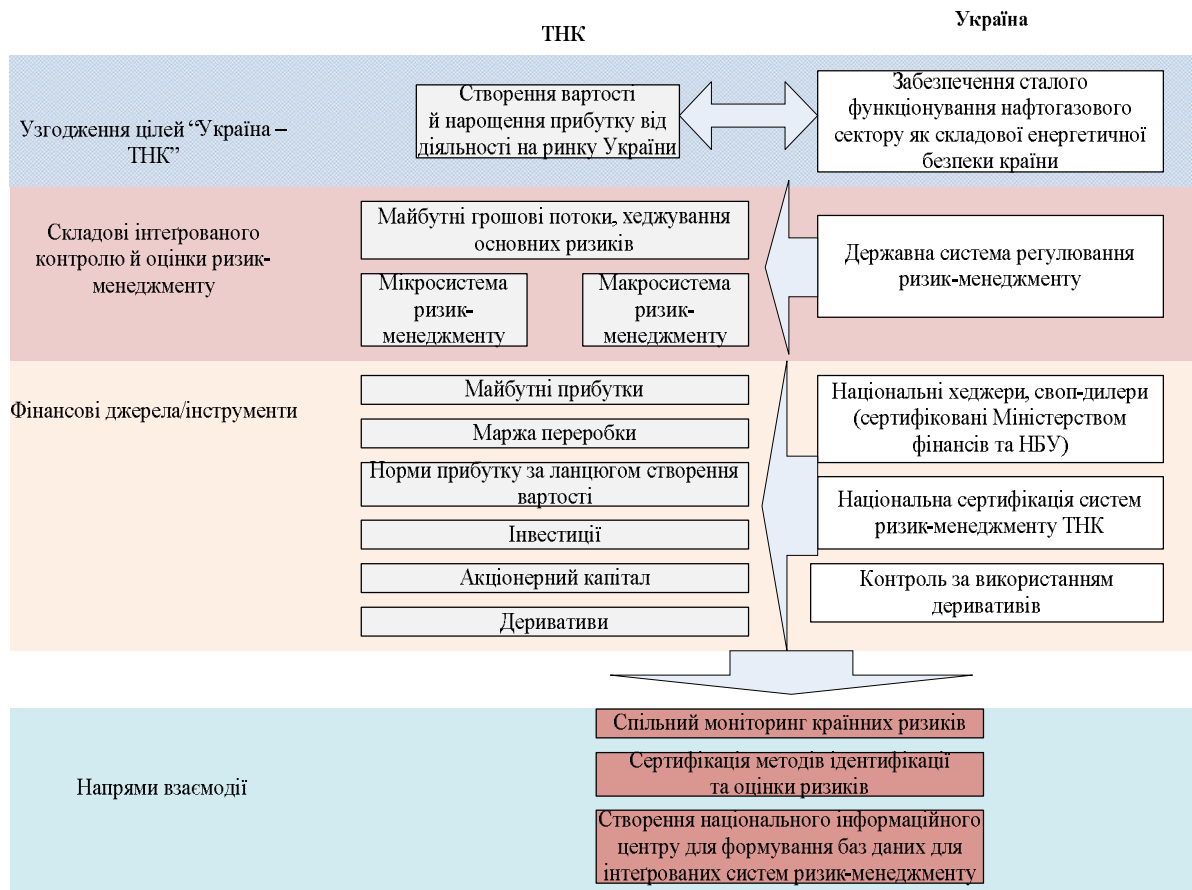

Рис. 4. Процес формування інтегрованих систем ризик-менеджменту енергетичними ТНК в Україні.

Послідовність формування інтегрованої системи ризик-менеджменту, що базується на авторському підході до ідентифікації системних ризиків енергетичних ТНК та побудованій "карті ризиків" світового бізнес-середовища, представлено на рис. 5.

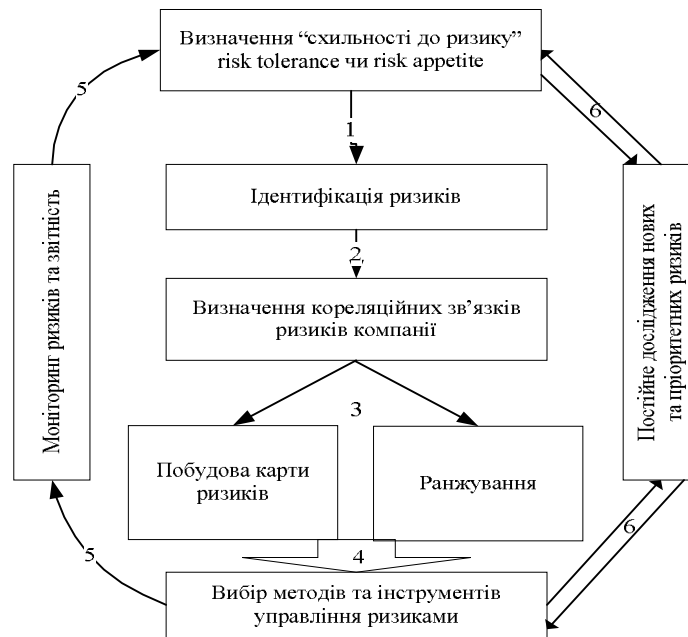

Рис. 5. Послідовність формування інтегрованого ризик-менеджменту енергетичних ТНК.

Оскільки компанії мають різні цілі, стратегії, структури, культуру, ризик-апетити, підходи до формування інтегрованої системи управління ризиками мають розроблятися індивідуально, беручи до уваги внутрішні особливості та зовнішні умови ведення бізнесу.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання щодо формування енергетичними транснаціональними корпораціями інтегрованої системи ризик-менеджменту в контексті глобальних дисбалансів світового господарства. На підставі результатів дослідження зроблено наступні висновки:

1. Посилення глобальних дисбалансів світового господарства, нелінійна природа та невизначеність міжнародного енергетичного ринку, на якому функціонують ТНК, обґрунтовують необхідність докорінної перебудови їх систем ризик-менеджменту. Систематизувавши сучасні теоретичні підходи до управління глобальними ризиками на енергетичних ринках, визначено що глобальний ризик варто трактувати як непрогнозований наслідок протікання певних соціально-економічних процесів і реакції економічних систем на цілеспрямовані дії з боку суб'єктів світового господарства. У свою чергу глобальний дисбаланс є порушенням економічної рівноваги світового ринку під впливом соціально-економічних процесів, природних явищ та кліматичних умов на світове господарство, що викликає ланцюгову реакцію на міжнародних, національних і локальних ринках. У даному контексті, в подальшому, необхідно ставити питання про вимірювання часового лагу реакції економічних систем та їх агентів на світові дисбаланси.

2. Основним завданням інтегрованого ризик-менеджменту як управлінської підсистеми енергетичних ТНК є реалізація стратегії, спрямованої

на розвиток і зростання їх вартості з одночасним нівелюванням негативних наслідків та небажаних ефектів від впливу глобальних ризиків. Результати дослідження показали, що енергетичні ТНК розробляють власні унікальні концепції ризик-менеджменту і формують специфічну систему управління у рамках міжнародних стандартів ризик-менеджменту. Система ризик-менеджменту транснаціональної корпорації має бути гнучкою адаптивною системою прийняття управлінських рішень із наявністю в арсеналі управлінців досконалих методів і методик оцінки їх альтернатив. Інтегрована система ризик-менеджменту, як сучасний підхід до управління загрозами, враховує місію та цілі підприємства, пристосовуючи комерційну діяльність ТНК до динаміки зовнішнього середовища з урахуванням глобальних ризиків світової економіки.

3. В результаті посилення невизначеності у світовому господарстві, трансформуються погляди урядів країн щодо застосування стандартів управління ризиками енергетичними корпораціями. У свою чергу, значна кількість міжнародних багатосторонніх систем управління ризиками енергетичних ТНК викликає труднощі з упровадженням корпораціями міжнародних стандартів ризик-менеджменту. Ці труднощі пов'язані з різними тлумаченнями базової термінології і методами ідентифікації та оцінки ризиків. Стандарти є рамками, в межах яких кожна енергетична корпорація як суб'єкт міжнародного бізнесу розробляє унікальну концепцію ризик-менеджменту і формує специфічну систему управління ризиками на конкретних ринках. Логічно, що кожна країна, співпрацюючи з ТНК, може висувати специфічні власні вимоги до змісту зазначених стандартів і відповідно до систем управління ризиками даних корпорацій.

4. Основною особливістю світового енергетичного ринку є дуальна роль ТНК у міжнародному бізнесі, яка полягає у поведінці й суперечливих інтересах енергетичних ТНК, з одного боку, та неадекватного їх пристосування до ризикових умов глобального середовища – з іншого. Визначення та ідентифікація ризиків, притаманних саме їхньому виду діяльності, є одними із найскладніших заходів для практичної реалізації. В результаті аналізу основних підходів до управління ризиками провідних енергетичних ТНК світу виявлено фактори, що впливають на прибутки цих корпорацій. Розроблено модель за допомогою інструментів програмного пакета STATISTICA 6.0 (адаптивної нелінійної сплайнової моделі), що дає змогу встановлювати природу та силу впливу основних показників ринкової кон'юнктури енергетичного бізнесу на прибуток і зростання корпорацій. За її допомогою ідентифіковано такі системні ризики провідних енергетичних корпорацій, як: ризики коливання цін на нафту; зміна обсягів її споживання; щорічна відсоткова зміна світового реального ВВП; коливання цін на природний газ у Великобританії, цін на сиру нафту в країнах ОЕСР та цін на нафту марок Brent і West Texas; зміна обсягів видобутку газу.

5. Застосування “карти ризиків” за значеннями ймовірностей країнних ризиків за методологією Global Insight, розробленої на основі використання

кластерного аналізу, дає змогу енергетичним ТНК розробляти уніфіковані стратегії ризик-менеджменту для певних груп країн. Дана карта дає змогу ідентифікувати однорідно-ризикові зони для енергетичного бізнесу, адаптувати стандарти та системи управління ризиками, зокрема й інтегровану систему ризик-менеджменту.

6. Особливості бізнес-середовища України для діяльності енергетичних ТНК визначають пропозиції щодо формування ефективного середовища для їх систем ризик-менеджменту в Україні з позиції узагальнення ризиків у ієрархічній системі ризиків країни-імпортерів енергоресурсів, які необхідно використовувати при розробленні стратегій співпраці вітчизняного нафтогазового комплексу з іноземними енергетичними ТНК та для забезпечення енергетичної безпеки країни. Розроблена національна модель співпраці нафтогазової галузі України та енергетичних ТНК, яка за природою є сателітною і передбачає наявність національного стандарту інтегрованого ризик-менеджменту, застосування деривативів та розвиток інституційного забезпечення, сприятиме мінімізації впливу структурних та цінових ризиків, викликаних дисбалансами глобальної економіки на вітчизняну нафтопереробну галузь та роздрібний внутрішній ринок нафтопродуктів.

7. Інституційне забезпечення для ідентифікації та оцінки структурних ризиків країни в контексті глобальних загроз та дисбалансів світового господарства сприятиме розробленню стандарту інтегрованого управління ризиками енергетичними ТНК та уніфікувати системи ризик-менеджменту енергетичних корпорацій, що діють на українському ринку. Запропоновано напрямки формування національного стандарту інтегрованого ризик-менеджменту як для іноземних ТНК, так і для вітчизняних нафтогазових компаній та організаційно-економічний механізм впровадження систем інтегрованого ризик-менеджменту в нафтогазовій галузі України, що передбачає становлення інституту хеджерів для страхування глобальних цінових ризиків та використання комплексу похідних фінансових інструментів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Стрельбіцька Н. Є. Деривативи на погоду як інноваційні фінансові інструменти страхування втрат від природних катаклізмів / О. М. Сохацька, Н. Є. Стрельбіцька // Вісник Тернопільської академії народного господарства, Тернопіль. – 2005. – № 5-1. – С. 224–235. (Особистий внесок (0,2 д. а.): проаналізовано теоретичне і практичне застосування деривативів, зокрема деривативів на погоду).
2. Стрельбіцька Н. Є. Методологічні аспекти дослідження свопів як інструменту ризик-менеджменту / Н. Є. Стрельбіцька // Вісник Донецького Університету, Серія В «Економіка і право», Донецьк. – № 1, т. 2. – 2006. – С. 498–504.

3. Стрельбіцька Н. Є. Формування інтегрованої системи управління ризиками: досвід норвезької нафтогазової компанії Statoil / Н. Є. Стрельбіцька // Вісник Академії митної служби України, Дніпропетровськ. – 2007. – № 1. – С. 18–24.
4. Стрельбіцька Н. Є. Екологічні ризики нафтогазових ТНК: теоретичні аспекти ідентифікації та оцінки / Н. Є. Стрельбіцька // Галицький економічний вісник, Тернопіль. – 2007. – № 4. – С. 26–34.
5. Стрельбіцька Н. Є. Становлення та розвиток міжнародних стандартів управління ризиками / Н. Є. Стрельбіцька // Вісник КНТЕУ, Київ. – 2008. – № 6. – С. 84–93.
6. Стрельбіцька Н. Є. Ризики транснаціональних нафтогазових компаній: політико-економічний аспект / О. М. Сохацька, Н. Є. Стрельбіцька // Экономические проблемы и перспективы стабилизации экономики Украины. Актуальные проблемы реформирования экономики в регионе (Сборник научных трудов), Донецьк. – 2007. – С. 266–283. (Особистий внесок (0,4 д. а.): здійснено аналіз економічних наслідків від дії політичних ризиків у діяльності нафтогазових ТНК).

В інших виданнях:

7. Стрельбіцька Н. Є. Досвід використання кодексу корпоративного управління в компаніях / Н. Є. Стрельбіцька // Матеріали науково-практичної конференції: Розвиток менеджменту в Україні: реалії, проблеми, перспективи. ЖДТУ, Житомир. – 2004. – С. 62–65.
8. Стрельбіцька Н. Є. Інтегрований ризик-менеджмент: портфельний підхід / Н. Є. Стрельбіцька // Матеріали 4-ї міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених: “Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть”. ІЕП, Тернопіль. – 2006. – С. 143–145.
9. Стрельбіцька Н. Є. Управління екологічними ризиками нафтогазових ТНК / Н. Є. Стрельбіцька // Матеріали 4-ї міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених: “Економічний і соціальний розвиток України в 21 столітті”. ТНЕУ, Тернопіль. – 2007. – С. 134–136.
10. Стрельбіцька Н. Є. Відновлювальні джерела енергії, як елемент енергетичної безпеки України / Н. Є. Стрельбіцька // Матеріали міжнародної конференції молодих учених і студентів: «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід». ТНЕУ, Тернопіль. – 2008. – С. 295–297.
11. Стрельбіцька Н. Є. Вплив інтегрованої системи управління ризиками на вартість компанії / Н. Є. Стрельбіцька // IV Mezinarodni vedecko-prakticka konference “Nastoleni moderni vedy 2008”, Praha. – 2008. – P. 80–83.
12. Стрельбіцька Н. Є. Ризики світового нафтогазового бізнесу / Н. Є. Стрельбіцька // Міжнародна науково-практична конференція “Міжнародний бізнес та менеджмент: проблеми та перспективи в умовах глобалізації”, Тернопіль. – 2008. – С. 156–158.

13. Strelbitska N. Modern risks of transnational oil-gas companies / O. Sohatska, N. Strelbitska // Nauka i studia, Premys'l. – 2008. – P. 5–10. (Особистий внесок (0,2 д. а.): запропоновано класифікацію ризиків нафтогазових ТНК).

АНОТАЦІЯ

Стрельбицька Н. Є. Формування інтегрованої системи ризик-менеджменту енергетичними транснаціональними корпораціями – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2009.

У дисертації досліджено теоретичні основи управління ризиками на глобальному енергетичному ринку, а саме розглянуто аспекти ідентифікації ризиків в умовах наростаючих світових дисбалансів, зміни у підходах до управління ризиками та міжнародні стандарти ризик-менеджменту як рамки формування систем ризик-менеджменту корпораціями.

Проаналізовано сучасні тенденції на світовому енергетичному ринку та системи ризик-менеджменту енергетичних ТНК. Побудовано “карту ризиків” світового бізнес-середовища для розроблення енергетичними корпораціями уніфікованих стратегій ризик-менеджменту, вибору методів та інструментів управління ризиками за кластерами країн.

Визначено особливості діяльності енергетичних ТНК в Україні. Запропоновано національну модель співпраці нафтогазової галузі України та енергетичних ТНК, ґрунтовану на застосуванні інструментів фінансового інжинірингу для хеджування цінних ризиків та забезпеченні стабільного функціонування енергетичних корпорацій на вітчизняному енергетичному ринку. Розкрито напрями формування інтегрованої системи ризик-менеджменту енергетичними корпораціями в умовах їх діяльності в Україні.

Ключові слова: глобальний ризик, глобальний дисбаланс, інтегрований ризик-менеджмент, енергетична ТНК, системний ризик, “карта ризиків”, стандарт ризик-менеджменту, своп, ф’ючерс.

АННОТАЦИЯ

Стрельбицкая Н. Е. Формирование интегрированной системы риск-менеджмента энергетическими транснациональными корпорациями – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные

экономические отношения. – Тернопольский национальный экономический университет. – Тернополь, 2009.

В диссертации рассмотрены теоретические основы управления рисками на глобальном энергетическом рынке, а именно раскрыты аспекты идентификации рисков в условиях нарастающих мировых дисбалансов, изменения в подходах к управлению рисками и международные стандарты риск-менеджмента как основы формирования систем риск-менеджмента корпораций. В работе представлены исследования международных организаций в контексте изучения рисков мирового энергетического бизнеса, дополнена хронология основных исследований категории “риск”, систематизированы подходы к трактовке понятий “риск” и “риск-менеджмент”.

Дополнено понимание таких категорий, как “глобальный дисбаланс”, “глобальный риск”, “система риск-менеджмента транснациональной корпорации”. На основании результатов анализа предложен подход к выявлению влияния независимых переменных конъюнктуры международного энергетического рынка на прибыль энергетических ТНК с помощью адаптивной нелинейной сплайновой модели, которую можно использовать для выявления будущих источников риска корпораций.

Установлено, что нестабильность глобального энергетического рынка вызвана дуальной ролью ТНК, которая проявляется в поведении и спорных интересах энергетических ТНК, с одной стороны, и неадекватной адаптации их поведения к опасным условиям глобальной среды – с другой.

Предложен авторский подход к построению “карты рисков” мировой бизнес-среды энергетических ТНК, представленного кластерами стран за уровнем рискованности политической среды в рамках мировой экономики, что в отличие от географической идентификации даёт возможность разрабатывать адекватные системы риск-менеджмента для групп стран.

В диссертации выделены характерные черты деятельности иностранных энергетических ТНК в Украине. Автором разработана национальная модель сотрудничества нефтегазовой отрасли Украины и энергетических ТНК, которая также предусматривает разработку национального стандарта интегрированного риск-менеджмента и формирование корпорациями интегрированной системы управления рисками с параллельным применением современных инструментов риск-менеджмента, что предполагает использование энергетических деривативов в деятельности отечественных и зарубежных субъектов энергетического рынка Украины. Предложены направления формирования национального стандарта интегрированного риск-менеджмента как для иностранных ТНК, так и для отечественных нефтегазовых компаний.

Ключевые слова: глобальный риск, глобальный дисбаланс, интегрированный риск-менеджмент, энергетическая ТНК, системный риск, “карта рисков”, стандарт риск-менеджмента, своп, фьючерс.

ANNOTATION

Strelbitska N.Ye. Forming of the integration system of risk-management by energy transnational corporations – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of the Candidate of Economics in speciality 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – Ternopil National Economic University. – Ternopil, 2009.

Theoretical basixs of the risks management on the global energy market are investigated, viz. aspects of the risk identification under the conditions of increasing world disbalances, changes in approaches to risk management and international standards of the risk-management as the frames of formation of the risk-management systems by the corporation are considered.

Modern tendencies on the world energy market and the risk-management system of the energy transnational corporations are analysed. “Risk map” of the world business environment for collaboration of energy corporations of the uniformed strategies of the risk-management, methods selections and instruments of the risk-management on the clusters of the country was formed.

Peculiarities of activity of energy transnational corporations in Ukraine are determined. National model of cooperation, which is based on use of the instruments of financial engineering for hedging of the price risks and securing of stable functioning of energy corporations on the ukrainian energy market, is presented. Courses of formation of integral system of risk-management by energy corporations under conditions of its activity in Ukraine are detected.

Keywords: global risks, global disbalance, integrated risk-management, energy transnational corporations, systemic risk, “risk map”, risk-management standard, swap, futures.

Підписано до друку 01.04.2009 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Умов. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Видавництво та друк – Комп’ютерно-інформаційний центр “ПРИНТ-ОФІС”.

46000, м. Тернопіль, вул. Львівська, 5, тел. / факс (0352) 53-01-32

E-mail: manager@print-office.te.ua